

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

Teorie a dějiny výtvarných umění

Česká památková péče mezi ideály a realitou

O přípravě památkových zákonů ve 20. století

Autoreferát

Mgr. et Mgr. Michal Novotný

Vedoucí práce Prof. PhDr. Ivo Hlobil, CSc.

Praha 2019

Prohlašuji, že jsem dizertační práci vypracoval samostatně. Veškeré prameny a literatura, které jsem využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Praha 2019

Přehled aktuálního stavu problematiky

Zájem o historii památkového práva v českých zemích souvisí se snahou o poznání historie památkové péče obecně. Poměrně dobře zpracovaná je příprava památkového zákona v období první republiky. Průkopnickou prací je série textů Petra Štoncnera v časopise Zprávy památkové péče mezi lety 2004 až 2006. Ještě dříve (v letech 1989–1990) psal v témže časopise Karel Sklenář o právním a organizačním vývoji ochrany památkové péče, a to v rámci monumentálního patnáctidílného seriálu věnovanému české archeologii. Konstantní zájem o poznání organizačního a s tím do jisté míry i právního vývoje české památkové péče v prvorepublikovém a poválečném období projevuje Kristina Uhlíková, která ve své badatelské činnosti přibližuje působení osobnosti Zdeňka Wirtha. K lepšímu poznání legislativních pokusů za první republiky i mimo Wirthův okruh přispěl text Michala Novotného (2018), čerpající z dosud opomíjených archivních dokumentů.

Daleko méně zpracovanou oblast představuje příprava zákona o kulturních památkách v padesátých letech 20. století. Výjimkou je krátký, ale archivním badáním podložený článek Marka Krejčího (1999). Dílčí poznatky o legislativním i organizačním vývoji památkové péče v tomto období (s hledáním kontinuity s předválečnou ochranou památek) přinesl Ivo Hlobil (1985). Podrobněji se tématu přípravy zákona o kulturních památkách věnoval Michal Novotný (2016).

Právního a organizačního vývoje (nejen) tohoto období se dotýká text Zdeňka Wirtha o ideovém vývoji péče o památky v časopise Umění, akcentující ideový kontext odkazu Aloise Riegla (1957). Ze syntetizujících textů připomeňme základní (ale spolehlivý) přehled organizačního a právního vývoje památkové péče Josefa Hobzka (1987), přímého účastníka reorganizací památkové péče v padesátých letech. Na sběr právních dokumentů (bez jejich interpretace) se soustředila vysokoškolská

skripta Jiřiny Nesvadbíkové, publikující některé tehdy těžko dostupné právní předpisy (1983).

Zájem o poznání právní a organizační podoby památkové péče v sedmdesátých a osmdesátých letech (období přípravy zákona o státní památkové péči), pokud vůbec existuje, směřuje především na praktické důsledky latentního zpochybnování legality evidence památek. O tom zpravuje například Dagmar Sedláková (2008) nebo Jiří Varhaník (2001). O samotné přípravě zákona o státní památkové péči kromě tohoto problému jakákoli hlubší publikovaná reflexe chybí, pomineme-li kritické texty Ivo Hlobila, kterými na začátku devadesátých let při promýšlení nového systému památkové péče refletoval stav oboru mimo jiné i po právní stránce (1990).

Historická reflexe polistopadového vývoje památkové péče v českých zemích je dosud velmi nesnadná, vzhledem ke krátkému časovému odstupu a dosud neukončené kontroverzní otázce přijetí nového památkového zákona. O zhodnocení se snažila anketa časopisu Zprávy památkové péče v roce 2015, v níž vybrané osobnosti památkové péče představily svůj pohled na polistopadový vývoj oboru. Bilancující charakter neslo tematické číslo již zmíněného časopisu o činnosti Národního památkového ústavu v roce 2013. K tematizaci legislativního snažení v devadesátých letech přispěl již v roce 2006 text Michala Novotného čerpající z osobního archívu Ivo Hlobila.

Obsah, předmět a cíl disertační práce

V předkládané disertační práci se zabývám památkovou péčí v českých zemích ve 20. století ze specifického úhlu pohledu: sleduji přípravu památkových zákonů, tedy předpisů, jejichž účelem je chránit dílčí část hmotného kulturního dědictví zachovaného in situ.

Snahu o formulování památkového zákona ve sledovaném období periodizují na tato čtyři období:

- 1) od dvacátých let do konce třicátých let 20. století (příprava zákona o památkách),
- 2) od roku 1949 do roku 1958 (příprava zákona o kulturních památkách včetně předcházejících návrhů),
- 3) od roku 1973 do roku 1987 (příprava zákona o státní památkové péči),
- 4) od roku 1989 do roku 2002 (s částečným přesahem do roku 2017).

Pro možnost dílčí komparace zahrnuje práce exkurz do právní situace památkové péče na přelomu 20. a 21. století na Slovensku a v Rakousku. Slovensko až do roku 1992 s mírnými odlišnostmi sdílelo s českými zeměmi obdobnou právní úpravu ochrany památek, v roce 2001 však tamější památkový zákon zrcadlí český zákon o státní památkové péči nahradil zákon zcela nový, který se rozešel s konceptem tzv. dvojkolejnosti. Exkurz do Rakouska je inspirativní díky koncepci diferencovaného konstituování chráněných památek z roku 1923 dle kritéria vlastnictví, modifikovaného v roce 1999.

Sledované období mírně přesahuje začátek i konec 20. století: věnuje se totiž i situaci na území rakouské monarchie na konci 19. století, která připravila půdu pro činnost Aloise Riegla a Maxe Dvořáka, dvou nepominutelných osobností s vlivem na další vývoj památkové péče v českých zemích. I z druhé strany překračuje práce 20. století, respektive rok 2002, kdy poslanci odmítli zákon o ochraně kulturních památek a památkové péči (první legislativní pokus, který se od roku 1989 dostal do parlamentu). Ani rokem 2002 legislativní snažení ministerstva kultury o nový památkový zákon, který by nahradil platný zákon o státní památkové péči, rozhodně nekončí. Přes téměř kontinuální snahu českých ministrů kultury platil i ve dnech dokončování této práce zákon o státní památkové péči z roku 1987.

V každém z období sleduji svébytná témata, která jsou daná stavem poznání a přístupností dokumentů:

V období první republiky tvoří hlavní osu zkoumání míra kontinuity (formální, materiální) s předchozí pozicí památkové péče v rakouské monarchii. Nová státní reprezentace se vůči *starému režimu* vymezovala negativně, aniž by se však jejímu odkazu mohla vyhnout. Práce si všímá úlohy Zdeňka Wirtha a jeho kolegů z osvětového odboru Ministerstva školství a národní osvěty při práci na památkovém zákoně, ale i nelibosti, s jakou část veřejnosti absenci této normy nesla. Po bližším prozkoumání příprav památkového zákona v tomto období nabízí práce vysvětlení, proč do konce první, ani druhé republiky nebyl památkový zákon přijat. Všímá si také symbolické roviny památkového zákona jako předpisu, který má dokládat tvrzenou kulturní vyspělost národa.

V období přípravy zákona o kulturních památkách (od konce čtyřicátých do konce padesátých let 20. století) jsem svůj zájem věnoval úvaze, jaký vliv na podobu zákona měla předválečná generace památkářů a historiků, která ve změněných společenských podmínkách dostala příležitost realizovat své ideje limitované za první republiky neexistencí státní politiky ochrany kulturního dědictví.

Jinou otázkou k objasnění je, zda záměrem tvůrců zákona o kulturních památkách nepodmiňovat ochranu památek zápisem do seznamu kulturních památek bylo zakotvit v českém památkovém právu princip dynamického památkového fondu nebo zda již při přípravě zákona předvídali, že po vzniku dostatečně rozsáhlého seznamu památek bude stát chránit pouze zde zapsané památky, jak k tomu dospěl následující vývoj.

Při přípravě zákona o státní památkové péči od začátku sedmdesátých let sleduji, jak začátkem období normalizace mizí otevřená kritika, slibně se zjevující kolem roku 1968 a zapadá do sborníků a zápisů z odborných setkání. Tématem

nového zákona se namísto organizačních změn stala kategorizace památek a snaha o komplexní kontrolu památkového fondu ministerstvem kultury, v legislativní oblasti umožněna především centralizovaným prohlašování věcí za kulturní památky.

V období po listopadu 1989 sleduji podrobněji klíčová devadesátá léta, která jsou naplněna debatou rozkročenou mezi přípravami novely zákona o státní památkové péči a uvažováním nad novým památkovým zákonem. Sleduji legislativní pokusy o úpravu vztahů mezi okresními národními výbory a památkovými ústavy (krajskými středisky), diskuzi o legitimitě omezení práv vlastníků památek, o veřejném zájmu na ochraně památek a obecně o roli státu jako garanta ochrany památek.

Metodický přístup

Předmětem mé pozornosti není památkový zákon samotný, ale témata související s jeho přípravou a schvalováním. Myšlenka prozkoumat archivní dokumenty spojené s přípravou a schvalováním památkového zákona vychází z přesvědčení, že jak zákony samotné, tak související dokumenty včetně dobové reflexe v odborných periodikách i denním tisku) obsahují informace, které mohou přispět k lepšímu poznání historie oboru a k reflexi tehdejšího postavení památkové péče v systému státní správy.

K návrhům památkových zákonů připravovaných ve výše uvedených období se vyjadřovalo vždy určité spektrum osobností a zástupců institucí s různým profesním vztahem ke kulturnímu dědictví a k památkové péči: přímo zainteresovaní ochránci památek (historici umění, architekti, projektanti), státní úředníci (většinou právníci, ekonomové) a politici (různého vzdělání) se ve svých připomínkách či kritikách dotýkali základních otázek ochrany památek (vymezení pojmu památka, preference památkových hodnot, legitimacy zasahování státu do soukromé sféry

v zájmu ochrany kulturního dědictví, nezávislosti odborné instituce a podobně).
Postoje, prohlášení a argumenty účastníků vystupujících v rámci procesu přípravy památkového zákona tvoří diskurz, který, ač omezený na byrokratické prostředí státní správy, může poskytnout v kontextu s širší dobovou rozpravou užitečné informace o tom, s jakými problémy se idea ochrany památek v daném období potýkala.

Záměrně zvolený dlouhý časový úsek mi umožnil komparaci diskurzu památkové péče v různých společenských podmínkách: v liberálním období první republiky, v stalinistickém a poststaliniském období padesátých let, v sedmdesátých a osmdesátých letech probíhající normalizace a v období transformace postkomunistického státu v pluralitní demokracii. Komparaci umožnil i exkurz do právní situace na přelomu 20. a 21. století na Slovensko a do Rakouska.

Převážnou část zdrojů tvoří archivní dokumenty z přípravy zákonů. Seznámení s obsahem těchto dokumentů mi umožnilo identifikovat hlavní témata při hledání nové právní formy: s různou intenzitou pro zmiňovaná období to jsou následující problémy: 1) hledání definice památky jako předmětu zákonné ochrany (legální definice památky), 2) hledání organizační struktury památkové péče, 3) hledání rozsahu působnosti památkového zákona (tj. vztah mezi obory monumentiky – památková péče, muzejnictví, archivnictví), 4) hledání legitimacy omezování vlastnických práv kvůli veřejnému zájmu na ochraně kulturního dědictví.

Původní výsledky a jejich uplatnění

Odlišné podmínky legislativních procesů v jednotlivých obdobích pochopitelně způsobily, že i příprava památkových zákonů probíhala odlišně. Lišila se míra participace veřejnosti na legislativním procesu i míra kontaktu zpracovatelů zákona s praktickým výkonem památkové péče. Také motivy pro iniciaci

legislativních návrhů se v každém z uvedených období různily. V každém z uvedených období se však při formulaci a přípravě zákona řešil střet různých zájmů, který nelze zjednodušit na střet mezi ochránci památek a státem: spor probíhal i mezi ochránci památek navzájem, mezi zájmy státu a samosprávy, i mezi různými státními orgány a institucemi navzájem. Napětí přinášel i odlišný střet v pojetí řízení věcí veřejných: postup technicistní, manažerský, byrokratický.

Do legislativního procesu vstupovalo velké množství subjektů. Nejširší možnost ingerence veřejnosti se bezesporu otevřela v období po listopadu 1989, kdy společnost myšlenku ochrany památek již všeobecně uznávala a kdy zároveň mohli ochránci památek s odkazem na demokratické principy vyvíjet na stát soustavný tlak k větší participaci a transparentnosti při přípravě památkového zákona. Ne vždy konvenoval tlak veřejnosti představám státní administrativy, rozhodně však byl zcela odlišný od přístupu ministerstva při přípravě zákona o státní památkové péči během sedmdesátých a osmdesátých let.

Legislativní proces ve stalinistických padesátých letech ovšem názorně dokazuje, že konflikty při přípravě zákona nelze omezit pouze na vztah mezi zpracovateli zákona a veřejností. V padesátých letech například nemohla občanská společnost vyvíjet při přípravě zákona prakticky žádný vliv, přesto se proces projednávání jednotlivých návrhů komplikoval v souvislosti s tím, jak různé státní orgány, instituce, komise, či političtí představitelé hájili své vlastní zájmy související se svěřenými úkoly. Příkladem může být konstantní zájem ministerstva vnitra na ponechání péče o archivy v jeho působnosti.

V předválečné fázi se ukázal i silný vliv církví, postupujících v součinnosti s některými ministry, pravděpodobně na základě politické spřízněnosti. Ostatně již před první světovou válkou narážel Max Dvořák na odpor církevních představitelů. Primárně odpor církve nesměřoval proti ochraně památek, motivací byla spíše snaha

bránit autonomii vůči státu. Ve velmi omezené míře lze tento vliv přepokládat opět krátce při projednávání novely za ministra Kabáta na počátku devadesátých let.

Práce prokázala obeznámenost českých ochránců památek s použitím classementu památek v cizích právních řádech v první dekádě 20. století (Emler, Hofman, Wirth) i se druhým z možných způsobů: prostou akceptací památkových hodnot. Rozpor mezi extenzivním vymezením (památky ex lege) a restriktivním vymezením (památky ex acta) řešili tvůrci již prvního návrhu zákona o památkách (1931) kombinací odborného (extenzivního) a administrativního (restriktivního) přístupu. Další verze návrhů do nástupu protektorátu tento koncept již neopustily.

Naproti tomu již v prvních poválečných návrzích památkových zákonů se ujala právní konstrukce evidence památek v památkových seznamech, s připuštěním ochrany i nezapsaných památek. Je důležitým zjištěním, že i ve všech dalších návrzích zákonů až do přijetí jeho finálního znění nebyl tento vstřícný postoj vůči koncepci dynamického památkového fondu byrokratickým systémem zpochybněn. Do jisté míry to lze interpretovat jako projev sebevědomí komunistické reprezentace velkolepě vytyčený úkol ochrany památek zvládnout.

Z předchozích kapitol vyplývá, že legislativní proces se v žádném z období nevyhnul napětí mezi tvůrci zákona a ochránci památek (otevřeně za první republiky např. spor Wirth versus Macháček, skrytě pak napětí mezi socialistickým ministerstvem kultury profesními památkáři ze státního památkového ústavu a krajských středisek v období normalizace). Existuje jen málo momentů, kdy se ochráncům památek naskytla příležitost podílet se na přípravě památkového zákona přímo: připomeňme první Wirthovy návrhy obsahující vyvlastnění památek nebo krátké působení památkářů z pražského střediska památkové péče na odboru památkové péče, muzeí a galerií ministerstva kultury v klíčovém období na počátku devadesátých let.

Práce odkrývá, které státní orgány určovaly zásadní mantinely zpracovatelům zákona z ministerstva kultury: především je nutné zmínit silné postavení Úřadu předsednictva vlády, který po druhé světové válce načas zaujal roli koordinátora pro distribuci úkolů a odpovědnosti v oblasti památkové péče. Obdobný význam měla v době normalizace Legislativní rada vlády, jejíž výhrady, často formalistického charakteru, oddalovaly proces schvalování zákona o státní památkové péči.

Podařilo se mi prokázat i vliv expertních skupin: například Státní komise pro otázky organizace a systematisace správy negovala v samotném závěru zákona o kulturních památkách předchozí názor vlády a zvrátila tak slibně se rýsující zachování Státní památkové správy. Situace připomíná zásah Komise pro koordinaci výstavby orgánů státní správy v únoru 1991, která pravděpodobně zamezila vládou již schválenému ustanovení památkových úřadů.

Práce ukázala slabou přístupnost tvůrců zákona vůči odborným argumentům z akademického prostředí. Za pozornost stojí Wirthova snaha využít autoritu Československé akademie věd, ač nebyla součástí povinných připomínkových míst. Akademickou sféru zastupoval při projednávání zákona o státní památkové péči pouze Ústav teorie a dějin umění Archeologický ústav.

Předkládaný text provádí podrobnou sondu do prostředí, kde se tvořila pravidla ovlivňující zásadně samotnou praktickou ochranu památek. Ukazuje, jak se v poměrně uzavřeném prostředí státní administrativy zacházelo s myšlenkou ochrany památek a jakým způsobem se ji dařilo formulovat do právních textů. V textu uvádím velké množství dokumentů zachycujících přípravu zákonů na ochranu památek v jednotlivých obdobích: takto podrobně se u nás tématu dosud nikdo nevěnoval. Za přínosné pokládám už samotný popis průběhu zpracovávání zákonů, i když mým cílem bylo využít získané informace k lepšímu poznání památkové péče jako oboru i instituce. Předkládaná studie může být inspirativní i pro další studium dílčích témat

zde nezkoumaných, například vývoj právní úpravy restaurování uměleckých děl nebo právní úpravy archeologických výzkumů.

Prameny a literatura - výběr

Národní archiv Praha, fond Úřad předsednictva vlády – běžná spisovna 1945–1959 (315/1), ÚPV-B

Národní archiv Praha, fond Ministerstvo školství, Praha (371), MŠ

Národní archiv Praha, fond Státní památková správa, Praha (864), SPS

Národní archiv Praha, fond Ministerstvo kultury, Praha (867), MK

Národní archiv Praha, fond Ministerstva školství a kultury, Praha (994), MŠK

Národní archiv Praha, fond Ministerstvo kultury ČSR/ČR, Praha (995), MK ČSR/ČR

Ústav dějin umění Akademie věd ČR, fond Z. Wirth

Ústav dějin umění Akademie věd ČR, fond jednotlivostí, kart. A601–A603.

Ernst Bacher, 150 Jahre staatliche Denkmalpflege in Österreich, *Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege* LIV, 2000, č. 4, s. 460–465.

Ján Bakoš, *Intelektuál a pamiatka*, Bratislava 2004.

Antonín Balšánek, O potřebě zákona na zachování Staré Prahy, *Krása našeho domova* IV, 1908, s. 15.

Christoph Bazil, Denkmalschutz in Österreich (Gastbeitrag), in: Dieter J. Martin – Michael Krautzberger (edd), *Handbuch Denkmalschutz und Denkmalpflege*, München 2010, s. 1–11.

Jonathan Blower, *The Monument Question in Late Habsburg Austria. A Critical Introduction to Max Dvořák's Denkmalpflege*, Edinburgh 2012.

Theodor Brückler, *Thronfolger Franz Ferdinand als Denkmalpfleger*, Wien 2009.

Miroslav Burian, K novému zákonu o kulturních památkách, *Zprávy památkové péče* XVIII, 1958, č. 1–2, s. 8–11.

Zdislav Buřival, Problémy památkové péče v soustavě státního zřízení, *Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok* VI, 1970, s. 65–90.

Georg Dehio, Ochrana a zachovávání památek, *Časopis společnosti přátel starožitností českých* XIV, 1906, s. 55–58.

Max Dvořák, Österreichisches Denkmalschutzgesetz, *Kunstgeschichtliches Jahrbuch der K. K. Zentral-Kommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale. Beiblatt für Denkmalpflege* IV, 1910, s. 161.

- Max Dvořák, Denkmalschutzgesetz, *Neue Freie Presse. Abendblatt*, 26. 11. 1910, s. 4.
- Max Dvořák, *Katechismus památkové péče*, Praha 2004.
- Jan Emler, Ochrana českých památek uměleckých a krás přírodních, *Časopis společnosti přátel starožitností českých XIV*, 1906, č. 1, s. 20–29.
- Jan Emler, Zákonná ochrana památek v cizině, *Československé letopisy musejní II*, 1908, s. 34–46.
- Michael Falser, *Zwischen Identität und Authentizität*, Dresden 2008.
- Martin Franc – Jiří Knapík, *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967, Sv. I*, Praha 2011.
- Miles Glendinning, *The Conservation Movement: A History of Architectural Preservation*, London – New York 2013.
- Ivo Hlobil, *Teorie městských památkových rezervací (1900–1975)*, Praha 1985.
- Ivo Hlobil, Návrh novely, *Respekt I*, 1990, č. 36, s. 14.
- Ivo Hlobil, K ideovému zaměření připravované novelizace zákona o státní památkové péči č. 20/1987 Sb. Iniciativní návrh předaný dne 30. října 1990 ministru kultury panu M. Uhdemu, in: *Bulletin Státního ústavu památkové péče VII*. Praha 1991, s. 176–179.
- Ivo Hlobil, Samostatná teorie památkové péče – neuralgický bod dějin umění, in: Milena Bartlová (ed.), *Dějiny umění v české společnosti. Otázky, problémy, výzvy. Příspěvky přednesené na Prvním sjezdu českých historiků umění*, Praha 2004, s. 242–247.
- Ivo Hlobil, Poznámky k pozici památkové péče za totalitní a počínající demokratické vlády, in: Marek Perůtka (ed.), *Na základech konzervativní teorie české památkové péče*, Praha 2008, s. 60–71.
- Jan Hofman, O vyvlastňování památek, *Cesta I*, 1919, č. 28, s. 767.
- Jan Hofman, O zákonu proti vývozu památek, *Cesta I*, 1919, č. 28, s. 654–655.
- Martin Horák, *Úspěch i zklamání: Demokracie a veřejná politika v Praze 1990–2000*, Praha 2014.
- Mojmír Horyna, K přípravě památkového zákona, *Bulletin umělecko-historické společnosti XIV*, 2002, č. 2, s. 11. 11–12.
- Emanuel Hruška – Svatopluk Voděra, K dalšímu rozvoji socialistické památkové péče v ČSR, *Československý architekt XVII*, 1971, s. 1–2.
- Francoise Choay, *The Invention of the Historic Monument*, Cambridge 1998.
- Informační zpravodaj Rady pro životní prostředí při vládě ČSR*, 1973, č. 5.
- Jak dál v památkové péči, *Památky a příroda L*, 1990, č. 1, s. 96.
- Luboš Jeřábek, Návrh v příčině vydání zákona na ochranu přírodních a krajinných památek v království Českém, *Krása našeho domova V*, 1909, s. 10–13.

- Jukka Jokilehto, *A History of Architectural Conservation*, Oxford 1999.
- Tony Judt, *Poválečná Evropa. Její historie od roku 1945*, Praha 2017.
- Jan Kaigl (ed.), *Věcný záměr zákona o ochraně kulturních památek a památkové péči*, Praha 1999, s. 11–13.
- Karel Kibic, Kategorizace historických měst v českých zemích, in: Helena Hanšová (ed.), *Památková péče 1945–1970. Sborník statí o úkolech a výsledcích státní památkové péče v letech 1945–1970*, Praha 1973.
- Pavel Kolář – Michal Pullmann, *Co byla normalizace? Studie o pozdním socialismu*, Praha 2016.
- Thomas Korth, „Denkmalpflege“. Überlegungen zum hundertjährigen Bestehen eines Begriffs, *Deutsche Kunst und Denkmalpflege XXXXI*, 1983, č. 1, s. 2–9.
- Katarína Kosová, Desat' rokov Pamiatkového úradu Slovenskej republiky, *Monument revue I*, 2012, č. 1, s. 16.
- Marek Krejčí, Zákon o kulturních památkách (příspěvek k 40. výročí přijetí zákona č. 22/1958 Sb.), *Zprávy památkové péče LIX*, 1999, č. 2, s. 71–73.
- Pavel Kroupa – Dagmar Sedláková – Vladislav Razím – Alena Černá, Stát si myje ruce?, *Lidové noviny VI*, 1993, č. 270, 20. 11., s. 8.
- Pavel Kroupa, Škoda památek, *Český deník III*, 1993, č. 43, 19. 2., s. 6.
- Zdeněk Kühn, Ideologie aplikace práva v době reálného socialismu, in: Michal Bobek – Pavel Molek – Vojtěch Šimíček (edd.), *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*, Brno 2009, s. 60–92.
- Jiří Kuthan, O stavu našeho kulturního dědictví aneb Pláč zemí koruny české, *Památky a příroda L*, 1990, č. 4 s. 193–199.
- František Kutlík, *Socialistická zákonnost' v pamiatkovej starostlivosti*, Bratislava 1978.
- Fridolín Macháček, Zákon o ochraně památek, *Národní listy LXIX*, 1929, č. 188, 11. 7. 1929, s. 1.
- Rudolf Maximovič, Příspěvek k dějinám ochrany přírody, *Zprávy památkové péče VI*, 1942, č. 7–8, s. 93–104.
- Memorandum o současném stavu památkové péče v ČSSR, *Umění XVI*, 1968, č. 4, s. 321–347.
- Václav Mencl, Ako sme začínali, *Pamiatky a príroda VII*, 1976, č. 2, s. 39–42.
- Jiřina Nesvadbíková – Vlastimil Vinter – Zdeněk Wirth, *K vývoji památkové péče na území Československa. Sv. 1. Přehled právních dokumentů a nástin vývoje 1749–1958*, Praha 1983.
- Zdeněk Novák, Zákon a památky, *Literární noviny XIII*, 2002, č. 8, 20. 2., s. 5.

- Kamil Novotný, Ochrana památek, *Časopis společnosti přátel starožitností českých v Praze* XXVII, 1919, s. 62–63.
- Michal Novotný, Památková péče a legislativa, *Zprávy památkové péče* LXVI, 2006, č. 3, s. 245–252.
- Michal Novotný, Cesta k prvnímu českému památkovému zákonu, *E-Monumentica* IV, 2016, č. 2, s. 18–31.
- Michal Novotný, Peripetie zákonné ochrany památek za první republiky, *Zprávy památkové péče* LXXVIII, 2018, č. 5, s. 422–430.
- Kerstin Odendahl, *Kulturgüterschutz: Entwicklung, Struktur und Dogmatik eines ebenenübergreifenden Normensystems*, Trier 2005.
- Osnova zákona o památkách*, Praha 1934.
- Jakub Pavel, Úkoly a metody preventivní ochrany památek, *Zprávy památkové péče* XVI, 1956, č. 5, 257–259.
- Václav Pilz, Několik poznámek k integritě kulturního dědictví a totalitnímu státu, in: *Bulletin Státního ústavu památkové péče* VIII, 1992, s. 157–158.
- Otto Placht – František Havelka (edd.), *Příručka školské a osvětové správy*, Praha 1934.
- František Plachý – Josef Ondrušek (ed.), *Zákon o kulturních památkách*, Praha 1959.
- František Plachý, Praxe a teorie státní památkové péče, *Památková péče* XXIX, 1969, č. 5, s. 205–208.
- František Plachý, Vážné slovo o kulturních památkách, *Památková péče* XXIV, 1964, č. 5, s. 156–157.
- Josef Pošmourňý, Deset let stavební obnovy památek architektury, *Zprávy památkové péče* XV, 1955, č. 5, s. 165–168.
- Jakub Rákosník – Matěj Spurný – Jiří Štaif, *Milníky moderních českých dějin*, Praha 2018.
- Úvodem k Bulletinu VP VTR SÚPPOP – Sekce památkové péče č. 5/1988, in: *Státní ústav památkové péče a ochrany přírody v Praze*, Praha 1988, s. 5–6.
- Alois Riegl, Das Denkmalschutzgesetz, *Neue Freie Presse* XXXXII, 1905, č. 14553, 27. 2. 1905, s. 6.
- Alois Riegl, Moderní kult památek, in: Ivo Hlobil – Ivan Kruis (edd.), *Moderní památková péče*, Praha 2003.
- Václav Richter, Památková péče, in: Zdeněk Kudělka – Bohumil Samek (edd.), *Umění a svět*, Praha 2001, s. 356 – 393.
- Dagmar Sedláková, Současnost a perspektivy legislativní ochrany památek, *Architekt* XXXIX, 1993, č. 5, s. 9.

- Dagmar Sedláková, Ochrana památek v pasti státního defetismu, *Literární noviny* XIII, 2002, č. 5, 30. 1., s. 4.
- Sjezd českých archeologů a spolků musejních na Horách Kutných, *Časopis společnosti přátel starožitností českých* VI, 1898, č. 3, s. 114–115.
- Karel Sklenář, Z dějin péče o archeologické památky v českých zemích. Část 6. Pokusy o památkový zákon v Čechách, *Památky a příroda* XXXIX, 1989, č. 3, s. 150–154.
- František Skřivánek, Památky a úřady, *Respekt* I, 1990, č. 32, s. 15.
- Otakar Sommer, Zdeněk Wirth a veřejná správa, *Umění* XI, 1938, s. 311–313.
- Milena Sršňová, Nedoporučuje se... Potíže s novelou, *Respekt* II, 1991, č. 13, s. 15.
- Pavel Šopák, Jan Hofman. Ke 115. výročí narození, *Zprávy památkové péče* LVIII, 1998, č. 10, s. 308–310.
- Petr Štoncner, Příspěvky k dějinám památkové péče v Československé republice v letech 1918–1938. Část 4. – Snahy o vydání památkového zákona, *Zprávy památkové péče* LXV, 2005 č. 3, s. 246–252.
- Josef Štulc, Státní ústav památkové péče a péče o památky v ČR, in: *Bulletin Státního ústavu památkové péče* VIII, 1992, s. 7–11.
- Josef Štulc, Deset let Národního památkového ústavu v kontinuitě soudobého vývoje české památkové péče, *Zprávy památkové péče* LXXIII, 2013, č. 1, str. 19–26.
- Josef Štulc, Čtvrt století ochrany památek ve svobodné společnosti. Bilanční anketa mezi osobnostmi památkové péče, *Zprávy památkové péče* LXXV, 2015, č. 1 s. 9–10.
- Josef Švagera, Péče státu o jedinečné kulturní dědictví. Odkaz včerejška – křídla zítřků, *Rudé právo* LVIII, 1978, č. 177, 29. 7., s. 5.
- Kristina Uhlíková, *Národní kulturní komise 1947–1951*, Praha, 2004.
- Kristina Uhlíková, *Zdeněk Wirth, první dvě životní etapy (1878–1939)*, Praha 2010.
- Kristina Uhlíková, Čas pověřenců. Působení osobností angažovaných v záchraně movitých památek v období bezprostředně po skončení 2. světové války zvláště v severních a severozápadních Čechách, *Zprávy památkové péče* LXXVIII, 2018, č. 3, s. 187–202.
- Jiří Varhaník, K současné úrovni výkonu státní správy v oblasti památkové péče, *Zprávy památkové péče* LIV, 1994, s. 247.
- Jiří Varhaník, Kulturní památky a jejich institucionalizace I, *Zprávy památkové péče* LXI, 2001, č. 3, s. 65–72.
- Jiří Varhaník – Stanislav Malý, *Zákon o státní památkové péči. Komentář*, Praha 2011.
- Vlastimil Vinter, Státní památková péče v roce 1953, *Zprávy památkové péče* XIV, 1954, č. 1, s. 4–9.

- Vlastimil Vinter, Vývoj organizace státní památkové péče v Československu v letech 1945–1960, *Zprávy památkové péče* XX, 1960, č. 2, s. 53–57.
- Vlastimil Vinter, K padesátému výročí vydání zákona o kulturních památkách, *Zprávy památkové péče* LXVIII, 2008, č. 5, s. 343–347.
- Aleš Vošahlík, K problematice hodnocení a ochrany urbanistických kategorií, *Památková péče* XXXIV, 1974, č. 5, s. 268–272, 318, 319.
- Aleš Vošahlík, Koncepce památkové ochrany historických měst v ČSR, *Památky a příroda* XXXXV, 1985, s. č. 3, 194–199, 224.
- Zdeněk Wirth, Preventivní ochrana památek, *Československé letopisy musejní* II, 1908, s. 59.
- Zdeněk Wirth, Organizace ministerstva školství a národní osvěty Československé republiky (I. Všeobecné poznámky), *Umění* I, 1921, s. 247–252.
- Zdeněk Wirth, heslo Památkový úřad, in: Jiří Havelka (ed.), *Slovník veřejného práva československého, svazek III, P až Ř*, Brno 1934, s. 3.
- Zdeněk Wirth, Vývoj zásad a praxe ochrany památek v období 1800–1950, *Umění* V, 1957, s. 105–116.
- Zdeněk Wirth, Osnova zákona o kulturních památkách, museích a galeriích, *Kultura* X, 1957, č. 7, s. 3.
- Zákon na ochranu Malé Strany a Hradčan, *Věstník Klubu Za starou Prahu* XV, 1931, č. 1, s. 18.
- Zákon o kulturních památkách vyhlášen, *Zprávy památkové péče* XVIII, 1958, č. 1, s. 1–2.
- Zákon č. 20/1987 České národní rady ze dne 30. března 1987 o státní památkové péči. *Památky a příroda* XXXXVIII, 1988, č. 1, s. 4–32.

Vybraná odborná a publikační činnost

Památková péče bez památkového zákona, příspěvek na konferenci

Na prahu nové doby (26. 10. 2018 - 29. 10. 2018), pořadatel Ústav státu a práva Akademie věd České republiky, předneseno v Praze 28. 10. 2018.

Tradice památkové ochrany historického města v českých zemích, příspěvek na konferenci

Inventura urbanismu 2018 - Památkové hodnoty v urbanistickém měřítku (30. 11. 2018), pořadatel Ústav urbanismu Fakulty architektury ČVUT, přeneseno v Praze 30. 11. 2018.

Michal Novotný, Peripetie zákonné ochrany památek za první republiky, *Zprávy památkové péče* LXXVIII, 2018, č. 5, s. 422–430.

Michal Novotný, Soukromý vlastník veřejného prostoru, in: Pavel Kratochvíl (ed.), *Veřejný prostor v ohrožení?*, Praha 2018, s. 71–79.

Michal Novotný, Cesta k prvnímu českému památkovému zákonu, *E-Monumentica* IV, 2016, č. 2, s. 18–31.

Michal Novotný, Úřad nebo ústav?, *Dějiny a současnost* XXXIV, 2012, č. 1, s. 40–43.

Michal Novotný, Památková péče a legislativa, *Zprávy památkové péče* LXVI, 2006, č. 3, s. 245–252.

Přednášková činnost na Katedře dějin umění Univerzity Palackého v Olomouci od roku 2014–dosud. Přednášky a semináře z historie památkové péče a ze současného systému státní památkové péče.

Přednášková činnost na Ústavu chemické technologie restaurování památek Vysoké školy chemicko–technologické v Praze od roku 2014–dosud. Přednášky a semináře z historie památkové péče a ze současného systému státní památkové péče.

Přednášková činnost na Fakultě restaurování Univerzity Pardubice od roku 2008–2014. Přednášky o právním systému ochrany kulturního dědictví.

Summary:

The dissertation follows the preparation of conservation laws in the Czech lands from 1918 (overlapping to the 19th century) to 2002 (including a brief recent development). The Act on the Protection of Monuments is intended to protect a part of the material cultural heritage preserved in situ, but in the periods under review the conservationists considered its wider scope (natural, intangible and in fondo).

Every conservation law is the result of efforts to recognize the protection of monuments as a public interest. A generally accepted milestone for this development in Europe is the end of the 18th century, but the concept of the monument has been known at least since the Italian Renaissance. During the 19th and especially the 20th century, European states began to adopt special laws to promote the protection of monuments, as a result of pressure exerted by the conservationists on the state representation (Alois Riegl, Max Dvorak, Georg Dehio). At the same time, the idea of heritage preservation was recognized by the state as acceptable and constitutional by the finding that monuments can serve as a means of identifying people with a history of the nation.

The submitted work focuses not on the monument laws themselves, but more on their preparation and discussion. I have distinguished four periods: 1) from the 1920s until the end of the 1930s (preparation of the Act on Monuments) 2) from 1949 to 1958 (preparation of the Act on Cultural Monuments, including previous and alternative proposals), 3) from 1974 to 1987 (preparation of the Act on State Preservation of Monuments) and 4) from November 1989 to 2002 (preparation of the Act on the protection of monuments and State Care Monuments and of the systemic amendments).

The specific period of the 1990s represents in my thesis a period in which the search for a new legal norm, which has not yet been finalized, reflects the current history of the field of monument care. The Heritage Act of 1987, initially rejected, unexpectedly became the guardian of the conservation principles for the conservationists. The radical

changes in organization of the field considered at the beginning of the 1990s were finally not realized, but the activities of the conservationists in the preparation of the Heritage Act (Mojmír Horyna, Ivo Hlobil, Pavel Kroupa) helped reflect the position of the field in society.

A very broadly defined topic required to focus on selected themes and leave others aside (restoration, archaeological research). On the other hand, this time span allowed me to compare the legislative procedures and selected issues in four completely different periods.

The text also includes comparison with the development in the Czech lands around 2000 in neighboring countries - Austria and Slovakia. Slovakia shared until 1992 (with minor differences) similar legislation on the protection of monuments with the Czech lands. The excursion to Austria is inspiring thanks to the concept of differentiated composition of protected monuments according to the ownership criteria of 1923, modified in 1999.

The dissertation examines the bureaucratic environment in which the rules influencing the practical conservation were created. It shows how the idea of conservation was treated in a closed environment of the state administration and how it managed to introduce it into legal texts. In the text I present a large number of documents on the preparation of laws for the protection of monuments in each of the mentioned periods: so far nobody has devoted much attention to the topic. I consider it useful to describe the process of law-making itself. My intention, however, was to use the information obtained to better understand heritage preservation. The present study can also be inspirational for further study of partial topics, for example for the development of the legal regulation of restoration of works of art or for the legal regulation of archaeological research.